

**KOŁOMYJA, POKUCIE
I HUCULSZCZYŻNA
W II RZECZYPOSPOLITEJ**

WYBRANE ZAGADNIENIA

Redakcja naukowa

Adam Adrian Ostanek

Aleksander Smoliński

Warszawa 2017

Recenzenci

prof. dr hab. Iwan Monolatiј – Honorowy Obywatel Kołomyi
dr hab. Piotr Semków, prof. AMW

Korekta

Jarosław Krasnodębski

Redakcja techniczna

Adam A. Ostanek

Aleksander Smoliński

Projekt okładki

Adam A. Ostanek

Skład i łamanie

Adam A. Ostanek

Ilustracje na okładce

Pomnik Józefa Piłsudskiego w Kołomyi (Zbiory A.A. Ostanka)
Gmach Urzędu Skarbowego w Kołomyi udekorowany z okazji Święta Niepodległości –
11 XI 1934 r. (NAC, sygn. 1-G-6301)
Defilada z okazji święta 49. pp – Kołomyja 19 VII 1929 r. (NAC, sygn. 1-W-1248)

© Copyright by Autorzy

ISBN 978-83-946257-3-3

Wszelkie prawa zastrzeżone.

Wydanie I
Ark. wyd.: 9,0

Natalia Tarkowska
Akademia Ignatianum w Krakowie

Życie kulturalne i społeczne polskich mieszkańców Kołomyi w latach 1933–1934 w świetle *Sprawozdań kwartalnych* sporządzonych na potrzeby Wydziału Społeczno-Politycznego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych

Streszczenie

Artykuł sporządzono w oparciu o *Sprawozdania kwartalne* wykonane na potrzeby Wydziału Społeczno-Politycznego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych. Przybliża on działalność polskich związków i stowarzyszeń w Kołomyi w latach 1933 i 1934. Informacje zawarte w dokumentach dotyczą związków młodzieży, zrzeszeń byłych wojskowych oraz stowarzyszeń ogólnospołecznych i kulturalno-oświatowych. Z opracowanych sprawozdań wyłania się interesujący obraz inicjatyw podejmowanych przez Związek Strzelecki, Legion Młodych, Koło Seniorów Legionu Młodych, Centralny Związek Mieszkaństwa Polskiego oraz Związek Pracy Obywatelskiej Kobiet.

Słowa kluczowe

Kołomyja, życie kulturalne, organizacje społeczne, organizacje kobiece, Legion Młodych, Koło Seniorów Legionu Młodych, Związek Strzelecki, Związek Pracy Obywatelskiej Kobiet, Centralny Związek Mieszkaństwa Polskiego

Wstęp

Stanisław Vincenz pisał niegdyś o Kołomyi: *Kołomyja choć nie dba o tak romantyczne tytuły do sławy, śmiało uważa się nadal, na przekór wszystkim, za miasto nie tylko sławne, ale pełne kultury i mądrości. Już dawno musieli być jacyś niedowiarki, co wątpili o Kołomyi, bo stara pieśń hardo powiada: »Kołomyja nie pomyja, Kołomyja misto«¹. I dziś nie brakuje niedowiarków, którzy wątpią w znaczenie oraz rzeczywisty wkład tego miasta w rozwój II RP. Przyczyną takiego stanu wiedzy o Kołomyi jest to, że jej dzieje wciąż nie zostały należycie zbadane. Tymczasem kołomyjska społeczność wykazywała niezwykle dużą aktywność w życiu kulturalnymi i społecznym swego miasta. Możemy się o tym przekonać analizując sprawozdania kwartalne sporządzane na*

---

¹ S. Vincenz, *Na wysokiej poloninie. Barwinkowy wianek*, Warszawa 1983, s. 475.

potrzeby Wydziału Społeczno-Politycznego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych w latach 1933-1934². Mimo tego, iż jest to niewielki przedział czasowy, to jednak sprawozdania dostarczają nam wielu cennych informacji o funkcjonowaniu stowarzyszeń i zrzeszeń, realizujących swe działania na obszarze miasta i w jego okolicach. Pokazują różnorodność podejmowanych inicjatyw, ich zakres oraz zaangażowanie i świadomość obywatelską mieszkańców Kołomyi.

Sporządzanie tajnych *Sprawozdań*, miało na celu monitorowanie środowisk skupionych w stowarzyszeniach i zrzeszeniach pod kątem zapatrywań politycznych ich działaczy. W raporcie z Kołomyi w sposób szczególny wyeksponowano działalność Związku Strzeleckiego³, Legionu Młodych⁴ i Koła Seniorów Legionu Młodych, które były prorządowe, i – jak uważano – miały największe możliwości rozwoju, a także odznaczały się największą żywotnością. Pozostałym zrzeszeniom nie poświęcono dostatecznej uwagi, stwierdzając, że wegetują, co nie znajduje potwierdzenia w innych źródłach i pozwala przypuszczać, iż celowo pominięto społeczną rolę towarzystw, takich jak: „Sokół” i TSL, które pozostawały pod wpływem endecji⁵. Należy zatem zauważyć, że przytaczane raporty nie odzwierciedlają w pełni bogatego życia kulturalnego i społecznego Kołomyi w omawianym przedziale czasowym, niemniej stanowią cenny przyczynek do badań nad zaangażowaniem mieszkańców miasta na płaszczyźnie społeczno-kulturalnej.

Związki młodzieży

Dział „A” sprawozdania dotyczył zaangażowania młodzieży w stowarzyszenia. W Kołomyi istniała jedynie prowincjonalna sekcja akademicka funkcjonująca pod nazwą Akademickie Koło Pokucian⁶. Z raportu wynika, że od lipca do września 1933 roku koło ograniczyło się jedynie do werbowania nowych członków i nie podejmowało żad-

---

² *Sprawozdania* podzielono na kilka działów: dział A – Związki Młodzieży, dział B – zrzeszenia gospodarcze (rolnicze), dział C – zrzeszenia byłych wojskowych, dział D – zrzeszenia ogólnospołeczne i kulturalno-oświatowe, dział E – inne, dział F – stowarzyszenia nowopowstałe, zawieszane, rozwiązane lub zlikwidowane drogą własnych uchwał.

³ Związek Strzelecki – młodzieżowa organizacja o charakterze militarno-społecznym, powstała w 1919 r., nawiązująca do Związku Strzeleckiego utworzonego w 1910 r., którego członkowie w 1914 r. wstąpili w szeregi Legionów Piłsudskiego i Polskiej Organizacji Wojskowej. Vide: A. Zakrzewska, *Związek Strzelecki 1919-1939. Wychowanie obywatelskie młodzieży*, Kraków 2007.

⁴ Legion Młodych – piłsudczykowska organizacja polityczna o charakterze społeczno-wychowawczym zrzeszająca młodzież, będąca pod kuratelą BBWR. Powstała 13 lutego w 1930 r. w Warszawie. Vide: M. Sioma, *Mysł polityczna Legionu Młodych – akademickiego związku pracy dla państwa. Wprowadzenie do tematu*, „Humanities and Social Sciences” 2015, t. 22, s. 133-153.

⁵ Vide: *Pięćdziesiąt lat Polskiego T-wa Gimnastycznego Sokół w Kołomyi 1885-1935*, Kołomyja 1936.

⁶ Akademickie Koło Pokucian – prowadziło m.in. działalność kulturalno-rozrywkową. W ramach koła działał teatr Stanisława Hotzi’ego. W 1932 r. prezesem koła był Edward Czechowski, zastępcą prezesa Adam Treszka, sekretarzem Uruski. *Jednodniówka. W obronie godności i honoru akademickiego*, Kołomyja 1932, s. 1.

nych działań. Prace Akademickiego Koła Pokucian pokrywały się z działaniami podejmowanymi przez Towarzystwo Szkoły Ludowej⁷. Koło wspierało prace kulturalne i oświatowe TSL w zamian za użyczenie lokalu. Odnotowano także, że członkowie AKP utożsamiali się ze Stronnictwem Narodowym.

Z obserwacji wynikało ponadto, że młodzież miejska angażuje się głównie w działalność następujących stowarzyszeń: Towarzystwo Rękodzielników Gwiazda⁸, Legion Młodych, Związek Strzelecki, Towarzystwo Szkół Ludowych i Towarzystwo Uniwersytetu Robotniczego. Zauważono, że młode pokolenie wywodzące się z rodzin inteligenckich wybierała działalność w TSL i Legionie Młodych. Natomiast młodzież z rodzin robotniczych zrzeszała się w Gwieździe i Turze. Nadmieniono również, że młode pokolenie nie angażuje się w działalność stowarzyszeń rolniczych. Młodzież wiejska była zaś zaangażowana głównie w działalność wiejskich filii TSL, Związku Strzeleckiego oraz w Okręgowym Towarzystwie Rolniczym, które zrzeszało ok. 25% młodzieży wiejskiej⁹. Jednocześnie prognozowano, że z wymienionych stowarzyszeń największe szanse rozwoju mają Związki Strzeleckie oraz Legion Młodych¹⁰.

Związek Strzelecki

Działalność kołomyjskiego Związku Strzeleckiego¹¹ w III kwartale 1933 roku została szczegółowo opisana w sposób chronologiczny. 6 sierpnia na boisku „Sokoła” zorganizowano obchody Święta Organizacyjnego ZS z okazji 25-lecia istnienia. W uroczystości brały udział władze miasta i miejscowa ludność. 14 sierpnia oddziały ZS zaopatrzone w sześć ruchomych biblioteczek zawierających łącznie 1 458 książek. 15 sierpnia oddział ZS w Kołomyi urządził powiatowe zawody sportowe, które spotkały się z dużym zainteresowaniem lokalnej społeczności. 17 sierpnia utworzono oddział żeński ZS w Kołomyi. Oddział kobiecy liczący 50 strzelczyń zaopatrzone w mundury. Dowiadujemy się, że oddział żeński ZS w Kołomyi nawiązał kontakt z oddziałem żeńskim w Peczeniżynie. W dniach 19, 26 i 27 sierpnia zorganizowano zawody strzeleckie w Kołomyi, poprzedzone treningami strzeleckimi. Ponadto Zarząd Powiatu ZS nabył radio „4-ro” dla świetlicy strzeleckiej, dzięki któremu strzelcy gromadzili się w niej chętniej w porze wieczornej. 3 września Zarząd Powiatu ZS wydelegował 27 strzelców z różnych oddziałów powiatu na dożynki w Spale, zaś 9 i 10 września zostały urzędzone

---

⁷ Towarzystwo Szkoły Ludowej – najprężniejsza organizacja oświatowa w Galicji, a następnie Małopolsce Wsch. Utworzona na przełomie 1890/1891 r., niemal od początku istnienia była pod wpływem endecji. Oddział TSL w Kołomyi powstał w 1892 r. z inicjatywy dra Gabryela Sysaka, jego siedzibą był Polski Dom Ludowy im. Edmunda i Bronisławy hr. Starzeńskich przy ul. Kraszewskiego 6.

⁸ Towarzystwo Rękodzielników Gwiazda – kołomyjski oddział towarzystwa powstał w 1892 r. Vide: R. Brykowski, *Kołomyja, jej dzieje, zabytki*, Warszawa 1998, s. 48.

⁹ Towarzystwo organizowało głównie wykłady o tematyce rolniczej, ale także kulturalnej i oświatowej.

¹⁰ Державний Архів Івано-Франківської Облaсті (dalej: DAIFO), f. 2, op. 1, spr. 948, k. 8-9. Sprawozdanie kwartalne z życia polskich związków i stowarzyszeń w powiecie kołomyjskim za miesiąc lipiec, sierpień i wrzesień 1933 r.

¹¹ Związek Strzelecki w Kołomyi miał siedzibę przy ul. Mjr. Gniadego, dzisiejszej ul. Romana Suchewycza.

zawody strzeleckie o Odznakę Strzelecką. Szesnastu zawodników uzyskało odznakę III klasy. 10 września Komendant Powiatu ZS z referentem Wydziału Obrony i Wydziału Sprawności przeprowadził inspekcję oddziałów w miejscowościach Gwoździec, Kułaczkowce i Rosochacz oraz utworzono oddział ZS w Winogradzie. 15 września ZS powiatu kołomyjskiego wydelegował 184 strzelców i 55 strzelczyń na koncentrację oddziałów ZS w Stanisławowie. Okazją była uroczystość 25-lecia Związku Strzeleckiego. 24 września wydelegowano z Kołomyi 160 strzelców i 55 strzelczyń na koncentrację oddziałów ZS we Lwowie. W celu pozyskania środków na pokrycie wydatków Zarząd Powiatu ZS utworzył Komisję Finansową, w skład której weszli wybitni przedstawiciele miejscowego społeczeństwa¹².

Podobnie opisano działalność Związku Strzeleckiego w I kwartale 1934 roku. 20 stycznia zorganizowano opłatek dla członków ZS, delegatów miejscowych władz i instytucji oraz zaproszonych gości. 25 lutego odbyło się walne zebranie członków oddziału ZS, podczas którego wybrano nowe władze – prezesem został inspektor szkolny Alfred Bryła¹³. W tym samym dniu zwołano także zebranie żeńskiego oddziału podpułkownikowej Marii Matuszczakowej¹⁴. Na prezeskę wybrano Stanisławę Sozańską¹⁵. 6 marca odbyła się odprawa referentów wychowania obywatelskiego z poszczególnych oddziałów ZS. Z okazji imienin marszałka Józefa Piłsudskiego urządzono zawody narciarskie ze strzelaniem. Oddział ZS w Kołomyi wziął także udział w innych imprezach zorganizowanych z tej okazji m.in. 17 marca amatorski zespół teatralny ZS odegrał dramat Wacława Sieroszewskiego pt. *Bolszewicy*. Spektakl reżyserował Ciołkosz¹⁶, Dalsza część *Sprawozdania* obejmuje opis funkcjonowania pozostałych oddziałów ZS w powiecie¹⁷.

15 kwietnia odbył się Zwyczajny Zjazd Delegatów ZS, podczas którego Mieczysław Bratkowski zdał sprawozdanie z rozwoju działalności związku w powiecie kołomyjskim. W przeciągu roku przybyło piętnaście nowych oddziałów, a ilość członków z 240 wzrosła do 2433. Referent zaznaczył też, że każdy oddział posiada własne świetlice i biblioteki wyposażone w radiodbiorniki. Przy oddziałach zorganizowano zespoły teatralne, chóry, kursy dla analfabetów, kursy rolnicze oraz sekcje bokserskie¹⁸.

¹² DAIFO, f. 2, op. 1, spr. 948, k. 12-13. Sprawozdanie kwartalne... za miesiąc lipiec, sierpień i wrzesień 1933 r.

¹³ Alfred Bryła – inspektor szkolny, prezes oddziału Związku Strzeleckiego i Towarzystwa Przyjaciół Huculszczyzny w Kołomyi.

¹⁴ Maria Matuszczak – działaczka społeczna, żona ppłk. Franciszka Matuszczaka, od 25 XII 1934 r. kierowniczka kuchni dla ubogich i bezrobotnych, członkini Rady Miejskiej Komunalnej Kasy Oszczędności.

¹⁵ Stanisława Sozańska – działaczka społeczna, w latach 1918-1919 kierowniczka Sekcji Kosaczowskiej Komitetu Opieki nad Jeńcami i Internowanymi, autorka cyklu wspomnień *Z przeżyć na Pokuciu 1914-1919*.

¹⁶ Prawdopodobnie Władysław Ciołkosz – urzędnik Miejskiej Komunalnej Kasy Oszczędności w Kołomyi, który był zaangażowany w działalność Teatryku Akademickiego. Vide: Z. Skotarczak, *Kurtyna w górę*, „Gdzie szum Prutu...” 1996, nr 3, s. 26-29.

¹⁷ DAIFO, f. 2, op. 1, spr. 1024, k. 31. Sprawozdanie kwartalne z życia polskich związków i stowarzyszeń w powiecie kołomyjskim za miesiąc styczeń, luty i marzec 1934 r.

¹⁸ „Tygodnik Pokucki Zjednoczenie” 1934, nr 18, s. 2.

Legion Młodych

Legion Młodych w Kołomyi został utworzony 16 października 1932 roku. Komendantem Legionu został jego założyciel legionista Kazimierz Romanowicz¹⁹, a inspektorem Stanisław Hotzi²⁰. W spotkaniu założycielskim uczestniczyło szesnaście osób. 20 marca 1933 roku w czasie uroczystej inauguracji odbyło się ślubowanie 30 członków, którzy ukończyli I kurs kandydacki. Uroczystość zgromadziła 80 osób rekrutujących się spośród miejscowej inteligencji. Ze *Sprawozdania* dowiadujemy się jakie cele stawiał przed sobą kołomyjski Legion Młodych. Oto i ich odezwa:

My Młodzi Legioniści abstrahując zupełnie od narodowości, mając na celu li tylko dobro Państwa, i wychowanie dobrego Obywatela Naszego Państwa, chcemy znieść zupełnie różnicę narodowości, chcemy, nie wtrącając się w religię poszczególnej narodowości, wzbudzić u tutejszej ludności religię Nowego Państwa, religię Państwa Pracy [...] będziemy ustawicznie szli drogą wspólnego porozumienia się będziemy szli drogą współzycia się, by, kiedy to współzycie się i wspólne porozumienie dojdzie do skutku, starać się wspólnie o dobro Pokucia, części Nowego Państwa²¹.

Pierwsze walne zebranie organizacyjne LM odbyło się 22 marca 1933 roku w czasie, którego dokonano ponownego wyboru Romanowicza na komendanta. Inspektorem został legionista Leopold Śledziński²², a rzecznikiem dyscyplinarnym legionista mgr Tadeusz Baraniuk²³. 20 kwietnia LM urządziło „święcone” na które zaproszono ks. Józefa Witkowskiego²⁴ i przedstawicieli kołomyjskiej elity. Wieczór zwieńczyła zabawa taneczna, która potrwała do rana. 20 maja zorganizowano spotkanie przy herbatce oraz wieczorek taneczny, podczas którego złożyli ślubowanie uczestnicy II kursu kandydackiego. Na czas wakacji – od 19 lipca do 6 września – zawieszono zajęcia i spotkania LM.

---

¹⁹ Kazimierz Romanowicz – osoba bliżej niezidentyfikowana.

²⁰ Rudolf Stanisław Hotzi – absolwent prawa Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie, aplikant sądowy w Kołomyi. Prowadził powstały 20 VI 1931 r. kabaret pod nazwą Teatryk Akademicki, a następnie pod zmienioną w 1933 r. nazwą Teatryk Dobry Wieczór. Był reżyserem i autorem utworów scenicznych. W 1940 r. aresztowany przez Sowietów, a w 1944 r. wcielony do Armii WP w Sumach. Po wojnie dyrektor Zakładu Specjalnego i nauczyciel w szkole muzycznej w Wałbrzychu. B. Jarocki, *Teatryk Pana Hotzi'ego*, „Gdzie szum Prutu...” 1996, nr 2, s. 31-33; Z. Skotarczak, *Kurtyna w górę*, „Gdzie szum Prutu...” 1996, nr 3, s. 26-29.

²¹ *Jednodniówka wydana w rocznicę założenia Legjonu Młodych w Kołomyi*, Kołomyja 1933, s. 9.

²² Leopold Śledziński – osoba bliżej niezidentyfikowana.

²³ *Jednodniówka wydana w rocznicę założenia Legjonu Młodych...*, s. 7.

²⁴ Józef Witkowski (1870-1947) – wychowawca i prof. w Chyrowie w l. 1895-1897 i 1903-1904, katecheta w Czerniowcach w l. 1904-1907, wikariusz w Starej Wsi w l. 1907-1908 i Karwinie w l. 1908-1914, kapelan więzienia w Nowym Sączu w l. 1914-1915, katecheta w Starej Wsi w l. 1915-1917, prof. w Chyrowie w l. 1917-1931, wikariusz w Kochawinie w l. 1931-39, superior domu zakonnego oo. Jezuitów w Kołomyi w l. 1933-1935, radny miejski w Kołomyi. *Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy 1564-1995*, <http://www.jezuici.krakow.pl/cgi-bin/tjbo?b=enc&q=WITKOWSKI&f=1&p=2>, [dostęp: 24.03.2016 r.].

Fotografia 1.

**Inauguracja działalności Obwodu Legionu Młodych w Kołomyi.
Poczęstunek po uroczystym ślubowaniu**

Źródło: *Jednodniówka* wydana w rocznicę założenia Legionu Młodych w Kołomyi, Kołomyja 1933.

Po przerwie wakacyjnej, 13 września, decyzją komendanta LM w Kołomyi utworzono Sekcję Pań Legionu Młodych. Cele jakie stawiały sobie kobiety zrzeszone w LM nie były sprecyzowane. Oprócz wspierania głównych założeń LM zakładano *życie się, skupienie sił, doprowadzenie naszych myśli i dążeń do pewnej wspólnej harmonii, wprowadzenie radości, beztróski i dobrego humoru w życie towarzyskie, unormowanie stosunków tak, by wszyscy byli zadowoleni*. Jednocześnie zaznaczono, że sprawy kobiet takie jak brak pracy, ciężkie warunki materialne i inne zagadnienia, które wyłonią się w przyszłości będą przedmiotem działań sekcji żeńskiej²⁵. 14 września po zakończeniu III kursu kandydackiego odbyło się uroczyste ślubowanie na nowych członków LM. Zaś 20 września rozpoczęto IV kurs, w którym brało udział ok. 22 kandydatów. W ciągu roku kołomyjski LM odbył 12 odpraw Komendy oraz 66 zebrań plenarnych. Ślubowanie złożyło 25 legionistek i 55 legionistów²⁶. Biorąc pod uwagę kandydatów IV kursu w *Sprawozdaniu* szacowano, że kołomyjski LM – po niespełna roku działalności – liczył 102 członków posiadających średnie wykształcenie²⁷.

²⁵ *Jednodniówka* wydana w rocznicę założenia Legionu Młodych..., s. 11.

²⁶ *Ibidem*, s. 7.

²⁷ *Ibidem*, s. 7-8.

Fotografia 2.

**Kazimierz Romanowicz –
założyciel i komendant Obwodowego Legionu Młodych w Kołomyi**

Źródło: *Jednodniówka* wydana w rocznicę założenia Legionu Młodych w Kołomyi, Kołomyja 1933.

W styczniu i lutym 1934 roku Legion Młodych w Kołomyi prowadził V kurs kandydatów pod kierunkiem legionisty Edmunda Henniga²⁸. W wykładach, które odbywały się dwa razy w tygodniu brało udział trzydziestu kandydatów. 7 lutego kandydaci, którzy ukończyli kurs, złożyli uroczyste ślubowanie i zostali oficjalnie przyjęci do LM. Dla członków LM zorganizowano również seminaria prowadzone przez legionistę Rawskiego. Na seminarium rozdzielono wśród uczestników referaty dotyczące zagadnień historycznych, ekonomicznych, gospodarczych i zagadnień ustrojowych. Raz w tygodniu, w środy, LM odbywał zebrania dyskusyjne. 24 stycznia odbyło się też uroczyste otwarcie świetlicy LM w Kołomyi. Natomiast 16 marca na walnym zebraniu członków LM wybrano nowego komendanta Mieczysława Pudło²⁹, urzędnika Miejskiej Kasy Komunalnej Oszczędności. Komendant elekt podkreślił w przemówieniu stanowisko ideowe LM, mówiąc: *zwłaszcza nasz kresowy Obwód winien, abstrahując od doktrynerskich prądów, tu i ówdzie w organizacji nurtujących, stać na straży państwowości polskiej w myśl szczytnych wskazań naszego wodza ideowego i członka honorowego marszałka Józefa Piłsudskiego*³⁰. 19 marca członkowie LM wzięli udział w uroczystościach imienin marszałka Józefa Piłsudskiego, zaś 26 marca komendant LM

---

²⁸ Edmund Hennig – osoba bliżej niezidentyfikowana.

²⁹ Mieczysław Pudło – osoba bliżej niezidentyfikowana.

³⁰ „Tygodnik Pokucki Zjednoczenie” 1934, nr 13, s. 2.

Okręgów Lwów legionista Józef Kapuściński³¹ dokonał lustracji obwodu kołomyjskiego LM, odnotowując pozytywne postępy w działalności kołomyjskiego obwodu³².

Koło Seniorów Legionu Młodych

Ze *Sprawozdania* dowiadujemy się, że 27 września odbyło się zebranie organizacyjne Koła Seniorów Legionu Młodych. Do prezydium zaproszono starostę powiatu Władysława Skłodowskiego³³, Witolda Błażyńskiego, Karola Sobotę i Marię Matuszczakową. Referat o zadaniach SLM wygłosił komendant LM Kazimierz Romanowicz oraz przedstawił statut SLM, które miało sprawować moralną i materialną opiekę nad LM. Na wniosek Romanowicza wyłoniono komisję matkę w skład, które weszli: prokurator Błażyński³⁴, ppłk. Franciszek Matuszczak³⁵ i Stanisława Sozańska. Zaproponowano również nowy skład zarządu: prezes Mieczysław Bratkowski³⁶, zastępca Stanisław Boroń³⁷, sekretarz sędzia Piasecki, skarbnik Bronisław Kuśnierz³⁸, członkowie stowarzyszenia: Władysław Skłodowski, Karol Sobota³⁹, Mieczysław Rappe⁴⁰ oraz komisja rewizyjna Stanisława Sozańska⁴¹.

³¹ Józef Kapuściński – osoba bliżej niezidentyfikowana.

³² DAIFO, f. 2, op. 1, spr. 1024, k. 31-32. Sprawozdanie kwartalne... za miesiąc styczeń, luty i marzec 1934 r.

³³ Władysław Skłodowski (1895-?) – oficer WP do 1931 r., starosta powiatowy w Kołomyi w l. 1932-1934, senior Koła Legionu Młodych w Kołomyi, stał na czele Przesposobienia Wojskowego w Kołomyi. Następnie starosta powiatowy w Tłumaczu. *Jednodniówka wydana w rocznicę założenia Legionu Młodych...*, s. 3; „Tygodnik Pokucki Zjednoczenie” 1935, nr 1, s. 4.

³⁴ Witold Tomasz Błażyński (1887-1940) – absolwent wydziału prawnopolitycznego Uniwersytetu Lwowskiego, od 28 III 1929 r. do 1935 r. prokurator Sądu Okręgowego w Kołomyi, skarbnik oddziału Towarzystwa Przyjaciół Huculszczyzny w Kołomyi, aresztowany przez Sowietów i zamordowany. Vide: „Gdzie szum Prutu...” 1997, nr 4, s. 19-20.

³⁵ Franciszek Matuszczak – ppłk. WP, zastępca dowódcy 49. pp., członek Towarzystwa Przyjaciół Huculszczyzny w Kołomyi.

³⁶ Mieczysław Bratkowski – prezes Koła Seniorów Obwodowego Legionu Młodych, prezes Zarządu Powiatowego Związku Strzelca w Kołomyi. *Jednodniówka wydana w rocznicę założenia Legionu Młodych...*, s. 3.

³⁷ Stanisław Boroń (1879-1943) – pedagog, od I IX 1908 pracownik, a następnie od 17 II 1917 r. dyrektor Państwowego Gimnazjum im. Króla Kazimierza Jagiellończyka w Kołomyi. W roku szkolnym 1927/1928 zastępca przewodniczącego Rady Szkolnej Powiatowej. Prezes wydziału Bursy im. H. Sienkiewicza. Członek Tow. Przyj. Huculszczyzny w Kołomyi. Aresztowany w nocy z 10 na 11 XI 1942 r. w ramach akcji wymierzonej przeciw polskiej inteligencji w Kołomyi. Na początku lutego 1943 r. przewieziony do obozu koncentracyjnego w Majdanku. Zginął w obozie w marcu 1943 r. Vide: *Sprawozdanie Dyrekcji Państwowego Gimnazjum im. Króla Kazimierza Jagiellończyka w Kołomyi za rok szkolny 1927/1928*, Kołomyja 1928, s. 14; *Sprawozdanie... za rok szkolny 1931/1932*, Kołomyja 1932, s. 14; H. Czechowski, *Stanisław Boroń – Dyrektor Państwowego Gimnazjum im. Króla Kazimierza Jagiellończyka w Kołomyi*, „Gdzie szum Prutu...” 1996, nr 2, s. 13-16.

³⁸ Bronisław Kuśnierz – urzędnik Banku Gospodarstwa Krajowego w Kołomyi. „Tygodnik Pokucki Zjednoczenie” 1935, nr 4, s. 2.

³⁹ Karol Sobota – wiceprezes Sądu Okręgowego w Kołomyi, prezes Parafialnej Akcji Katolickiej w Kołomyi.

⁴⁰ Mieczysław Rappe – magister prawa, komisarz rządowy i radca wojewódzki.

⁴¹ DAIFO, f. 2, op. 1, spr. 948, k. 14. Sprawozdanie kwartalne... za miesiąc lipiec, sierpień i wrzesień 1933 r.; *Jednodniówka wydana w rocznicę założenia Legionu Młodych...*, s. 11.

Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół” i Towarzystwo Szkół Ludowych

W *Sprawozdaniach* najmniej miejsca poświęcono na opisanie działalności „Sokoła” i TSL. W pierwszym raporcie z 1933 roku zupełnie pominięto rolę jaką odgrywały te stowarzyszenia, w ogóle nie odnotowując „Sokoła”, a o TSL wspomniano jedynie w kilku miejscach, nie opisując jego działalności. Zaś w kolejnym *Sprawozdaniu* za I kwartał 1934 roku stwierdzono, że jeżeli chodzi o stowarzyszenia związane z Narodową Demokracją „zauważa się u nich, przeważnie bierność lub bezczynność”⁴². Uważano, że jest to spowodowane systematycznym opanowywaniem i zdominowaniem ich przez stowarzyszenia prorządowe.

W *Sprawozdaniu* odnotowano natomiast przebieg walnego zebrania członków TSL, które zwołano w dniu 18 lutego 1934 roku. W zgromadzeniu wzięli udział także przedstawiciele kół TSL z okolicznych wsi. Na zebraniu odbyło się głosowanie w sprawie wyboru nowego zarządu i – jak odnotowano – wywołało to zacięty spór między prof. Józefem Mulem⁴³, a prof. Wawrzyńcem Chamułą⁴⁴. Spór dotyczył obsadzenia stanowiska wiceprezesa. Zaznaczono, że prof. Mul, który był zwolennikiem wpływu Stronnictwa Narodowego w towarzystwie, chciał samodzielnie kierować pracami i nie dopuszczał do współpracy innych członków towarzystwa. Jak dodano: *mimo tego, wskutek nachalnego stawiania swej kandydatury i ustąpienia prof. Chamuły, wszedł on do nowego zarządu w charakterze wiceprezesa*⁴⁵. Prezesem został dr Wasilewski – *prorządowiec o lekkim zabarwieniu narodowym*, wiceprezesem prof. Mula, a sekretarzem został bezpartyjny Henryk Półtorak. Zaznaczono również, że w skład nowego zarządu weszli członkowie o różnych zapatrywaniach politycznych, ale zarząd nadal pozostał zdominowany przez zwolenników Stronnictwa Narodowego. Odnotowano też fakt, iż przeprowadzone wybory zostały unieważnione na posiedzeniu głównego zarządu TSL we Lwowie z powodu niedopełnienia formalności statutowych. Do czasu zwołania nowych wyborów, obowiązki kierowania agendami koła powierzono prof. Chamule.

W *Sprawozdaniu* zauważono również, że w opisywanym czasie „Sokół” nie podjął żadnej działalności wartej odnotowania, prócz zorganizowania 2 marca 1934 roku wieczorku poświęconego pamięci I naczelnika sokolstwa śp. Antoniego Durskiego⁴⁶.

---

⁴² DAIFO, f. 2, op. 1, spr. 1024, k. 30. Sprawozdanie kwartalne... za miesiąc styczeń, luty i marzec 1934 r.

⁴³ Józef Mul – osoba bliżej niezidentyfikowana.

⁴⁴ Wawrzyńiec Chamuła – nauczyciel Państwowej Szkoły Przemysłu Drzewnego w Kołomyi. Współautor publikacji *Akcja oświatowo-społeczna wobec najnowszej rzeczywistości. Materiały i wyniki obrad Konferencji Oświatowej, zorganizowanej przez Związek Okręgowy TSL w Kołomyi w dniu 1 października 1933*, Kołomyja 1934. W 1939 r. oddelegowany do pracy na Śląsk Zaolziański. Jego imieniem nazwano Dom Ludowy w Piadykach, który został wybudowany z jego inicjatywy.

⁴⁵ DAIFO, f. 2, op. 1, spr. 1024, k. 36. Sprawozdanie kwartalne... za miesiąc styczeń, luty i marzec 1934 r.

⁴⁶ Ibidem, k. 35.

Zrzeszenia byłych wojskowych

Dział C sprawozdania dotyczył działalności zrzeszeń byłych wojskowych. Z raportu za III kwartał 1933 roku wynika, że w Kołomyi działały Związek Oficerów Rezerwy i Związek Podoficerów Rezerwy. Pierwszy w 80% ulegał wpływowi BBWR, drugi zaś w 100%. 18 lutego 1934 roku sekcja podchorążych rezerwy przy Związku Oficerów Rezerwy zwołała walne zgromadzenie, na którym wybrano nowe władze. 21 stycznia 1934 roku Związek Podoficerów Rezerwy urządził opłatek w świetlicy Związku Strzeleckiego. Natomiast 13 lutego odbyło się walne zgromadzenie ZPR, na którym wybrano nowe władze⁴⁷.

Związek Legionistów pod komendą prezesa ppłk. Franciszka Matuszczaka w I kwartale 1934 roku kontynuował działalność społeczną współpracując ze Związkiem Strzeleckim i Legionem Młodych. 28 stycznia zwołano walne zgromadzenie członków ZL, na którym ponownie wybrano na prezesa ppłk. Matuszczaka, który mimo złego stanu zdrowia, w skutek nalegań zgromadzonych legionistów, zdecydował się objąć tę funkcję. W grudniu 1934 roku związkiem wstrząsnęła afera. Po weryfikacji szeregi legionistów dobrowolnie opuściło 40 członków, którzy okazali się „falszywymi” legionistami⁴⁸.

Pozostałe zrzeszenia ogólnospoleczne i kulturalno-oświatowe

W *Sprawozdaniach* uwzględniono również pozostałe zrzeszenia ogólnospoleczne, kulturalno-oświatowe i gospodarcze, jednak w większości przypadków ograniczono się jedynie do ich wyliczenia bez wskazania stopnia zaangażowania w życie społeczne miasta oraz tego jaką rolę odgrywały. Były to: 1. Przytulisko Sierót i Starców, 2. Towarzystwo Prawnicze, 3. Towarzystwo Bursy Polskiej, 4. Stowarzyszenie Robotnicze Siła, 5. Katolickie Polskie Stowarzyszenie pod wezwaniem św. Józefa, 6. Towarzystwo Kasynowe, 7. Związek Emerytów Wdów i Sierot Kolejarzy⁴⁹, 8. Oddział Ligi Morskiej i Rzecznej, 9. Towarzystwo Szkoły Rzemieślniczej, 10. Stowarzyszenie Obrony Wierzytelności, 11. Radjoklub, 12. Koło Rodzin Przy Seminarium Nauczycielskim, 13. Towarzystwo Przyjaciół Żołnierza, 14. Towarzystwo Popierana Jedwabnictwa, 15. Towarzystwo Upiększania Miasta, 16. Koło Związku Inwalidów Wojennych, 17. Pokuckie Koło Doświadczalne, 18. Oddział Polskiego Towarzystwa Emigracyjnego, 19. Związek Pracowników Umysłowych Administracji Wojskowej, 20. Koło Okręgowego Sądu Urzędu i Praktyki sekt. I kanc., 21. Filia Towarzystwa Ochrony Mogił, 22. Koło Rodzin Uczniów 7-mio Klasy Powszechnej im. Kościuszki, 23. Stowarzyszenie Robotników Jedność, 24. Ognisko Kolej, 25. Koło Rodziny Wojskowej, 26. Liga Morska i Kolonialna⁵⁰, 27. Koło Związku Niższych Pracowników Poczty Telegrafów

---

⁴⁷ Ibidem, k. 33.

⁴⁸ „Kurjer Poznański” 1934, nr 571, s. 6.

⁴⁹ Decyzją Urzędu Wojewódzkiego związek zlikwidowano 3 I 1934 r. DAIFO, f. 2, op. 1, spr. 1024, k. 39. Sprawozdanie kwartalne... za miesiąc styczeń, luty i marzec 1934 r.

⁵⁰ Sekretariat Ligi mieścił się w budynku szkoły im. T. Kościuszki przy ul. Jagiellońskiej. W 1933 r. Liga liczyła 827 członków, w tym dwa szkolne koła w szkole im. T. Kościuszki i szkole im. królowej

i Telefonów, 28. Związek Ochrony Kresów Wschodnich, 29. Stowarzyszenie Przyjaciół Harcerstwa Polskiego⁵¹, 30. Polski Czerwony Krzyż, 31. Polski Biały Krzyż, 32. Związek Inwalidów Wojennych RP, 33. Związek Przyjaciół Pokucia, 34. Związek Umysłowych Pracowników Kolejowych, 35. Towarzystwo Opieki nad Więźniami „Patronal”, 36. Towarzystwo św. Wincentego à Paulo, 37. Związek Niższych Funkcjonariuszy Państwowych, 38. Polskie Towarzystwo Opieki Społecznej, 39. Pokucki Związek Inwalidów, Wdów i Sierót Wojennych, 40. Ochronka dla Dzieci Polskich, 41. Chrześcijańsko Narodowe Nauczycielstwo Szkół Powszechnych, 42. Związek Lekarzy Kas Chorych, 43. Pokucki Związek Prasowy, 44. Koło Rodzicielskie Gimnazjum I, 45. Towarzystwo Popierania Szkół Zawodowo Przemysłowej, 46. Zjednoczenie Kolejarzy Polskich, 47. Czytelnia im. Michała Kaczkowskiego, 48. Dom Oświatowy Żołnierza 49 p.p., 49. Czytelnia Policji Państwowej, 50. Towarzystwo Szkoły Handlowej⁵², 51. Prywatne Seminarium Nauczycielskie Męskie⁵³, 52. Stowarzyszenie Wzajemnej Pomocy Posiadaczy Bydła, 53. Towarzystwo Właścicieli Realności⁵⁴, 54. Stowarzyszenie Urzędników Skarbowych, 55. Przystosowanie Wojskowe Kolejarzy, 56. Rodzina Policyjna, 57. Rodzina Wojskowa.

Szczególną uwagę poświęcono Centralnemu Związkowi Mieszczaństwa Polskiego, ponieważ związek utworzono w listopadzie 1933 roku z inicjatywy organizacji prorządowych⁵⁵. Celem związku było jak najliczniejsze skupienie w swych szeregach Polaków mieszkających w Kołomyi. Aby osiągnąć zamierzony cel organizowano wykłady dla szerokiej publiczności dotyczące zagadnień ekonomicznych, gospodarczych oraz aktualnych spraw. Wykłady prowadzili dr Rychlicki i dr Maria Krupińska. 1 lutego 1934 roku CZMP urządził uroczysty opłatek w sali „Sokoła” w czasie, którego wygłoszono przemówienia nawołujące do zjednoczenia się polskich mieszkańców Kołomyi. W opłatku brały udział miejscowe władze i wojsko. 25 marca w Sali Magistratu zwołano zebranie organizacyjne przy udziale szerokiej publiczności⁵⁶. 14 kwietnia CZMP zorganizowało uroczystość „Święconego” w sali „Sokoła”. Na tle licznie przybyłych gości należy wyróżnić prezydenta miasta Józefa Sanojce⁵⁷, Marię Matuszczakową,

---

Jadwigi. Zarząd rozpowszechniał czasopismo „Morze” oraz organizował Święto Morza. Vide: „Tygodnik Pokucki Zjednoczenie” 1934, nr 7, s. 2-3.

⁵¹ W 1934 r. na terenie miasta funkcjonowało 10 drużyn harcerskich.

⁵² Mieściło się przy al. Wolności w Kołomyi (w budynku pokoszarowym).

⁵³ W oryginale wymieniono także stowarzyszenia, które wspomniano w opisowych częściach *Sprawozdań*, ale na potrzeby artykułu zostały pominięte. W artykule nie uwzględniono także stowarzyszeń, które znajdowały się w powiecie kołomyjskim, a jedynie te, które funkcjonowały w obrębie miasta.

⁵⁴ Dwa ostatnie stowarzyszenia zostały założone w pierwszym kwartale 1934 r. DAIFO, f. 2, op. 1, spr. 1024, k. 38. Sprawozdanie kwartalne... za miesiąc styczeń, luty i marzec 1934 r.

⁵⁵ DAIFO, f. 2, op. 1, spr. 1024, k. 29. Sprawozdanie kwartalne... za miesiąc styczeń, luty i marzec 1934.

⁵⁶ Ibidem, k. 34.

⁵⁷ Józef Sanojca (1887-1953) – działacz ruchu ludowego, poseł na Sejm RP, publicysta, służył w Legionach Polskich, po przewrocie majowym z SCH i związał się z BBWR. W l. 1927-1931 członek zarządu miasta Kołomyi, w 1933 r. zastępca komisarza rządowego, od 1934 r. prezydent Kołomyi. W 1939 r. przedostał się przez Węgry i dotarł do Paryża. Vide: K. Dunin-Wąsowicz, *Sanojca Józef*, „Polski Słownik Biograficzny”, Wrocław 1992-1993, t. XXXIV, s. 527-258.

ks. Ludwika Peciaka⁵⁸, ks. Witkowskiego oraz przedstawiciele organizacji Legionu Młodych, „Sokoła”, Związku Strzeleckiego oraz Gwiazdy. Przemówienie wygłosił prezes CZMP M. Patkowski, a także p. Wojtowicz, który przedstawił zasługi „Sokoła” dla odzyskania niepodległości. Po uroczystości zorganizowano zabawę do białego rana, która rozpoczęła się polonezem na siedemdziesiąt par. W czasie zabawy wybrano „Królową święconego” oraz „Królową Tanga”. Dochód z zabawy wyniósł 500 zł⁵⁹.

Zrzeszenia i oddziały kobiece

W *Sprawozdaniach* wyodrębniono również zrzeszenia kobiece działające w mieście, takie jak: Narodowa Organizacja Kobiet, Internat i Bursa dla dziewcząt, Związek Pracy Obywatelskiej Kobiet, Praca Kobiet, Towarzystwo Młodzieży Polskiej Żeńskiej oraz stowarzyszenia o charakterze paramilitarnym: Organizacja Przynależności Wojskowej Kobiet do Obrony Kraju i Oddział Żeński Związku Strzeleckiego. Ponadto szacowano, że udział kobiet w Legionie Młodych, Związku Strzeleckim, Towarzystwie Szkół Ludowych i Gwieździe wynosi ok. 20%.

Na szczególną uwagę zasługuje również Związek Pracy Obywatelskiej Kobiet⁶⁰, który zrzeszał kobiety działające na płaszczyźnie społecznej i obywatelsko-politycznej. Oddział ZPOK w Kołomyi został utworzony w 1928 roku przez Stanisławę Sozańską⁶¹. Związek realizował program ideowy obozu sanacyjnego, jego głównym celem było krzewienie idei państwowości polskiej poprzez zaangażowanie kobiet w społeczne, kulturalne, gospodarcze i polityczne życie Polski. Na początku roku szkolnego w sierpniu 1934 roku Związek utworzył w Kołomyi Szkołę Zawodową Kroju i Szycia. Wyposażył placówkę w sprzęty i przybory oraz ją utrzymywał. Pod koniec roku szkoła liczyła 30 uczennic⁶². Ponadto Związek zajmował się udzielaniem pożyczek kobietom potrzebującym wsparcia. Działaczki współpracowały także z kuchnią ludową i żłobkiem. W grudniu staraniem ZPOK zorganizowano Mikołaja i Choinkę dla sierot po legionistach. Ponadto rozdano podarki dzieciom bezrobotnych mieszkańców miasta. ZPOK utworzyło referat Opieki nad Matką i Dzieckiem pod przewodnictwem Marii Bobinowej⁶³. Działalność obywatelsko-polityczna sprowadzała się do zaangażowania członkiń ZPOK w akcję wyborczą do samorządu. W sprawozdaniu napisano: *Praca wyborcza*

---

⁵⁸ Ludwik Peciak (1889-1943) – absolwent teologii c. k. Uniwersytetu Lwowskiego, od lipca 1928 r. dziekan parafii pw. Wniebowzięcia NMP w Kołomyi, aresztowany 11 XI 1942 r. w Kołomyi, więziony do obozu Lublin-Majdanek, gdzie zginął w 1943 r. Vide: „Gdzie szum Prutu...” 1995, nr 4, s. 18.

⁵⁹ „Tygodnik Pokucki Zjednoczenie” 1934, nr 18, s. 3.

⁶⁰ Związek Pracy Obywatelskiej Kobiet – powstał 28 III 1928 r. w Warszawie, ideowo związany z obozem sanacyjnym. Członkiniami Głównego Zarządu ZPOK były m.in. Zofia Moraczewska, Zofia Daszyńska-Golińska, Zofia Jaworska, Hanna Hubicka, Leokadia Śliwińska. W l. 1932-1934 liczba członkiń ZPOK wynosiła ok. 50 tys. Vide: W. Piwowarski, *Działania Związku Pracy Obywatelskiej Kobiet na rzecz pomocy rodzinie*, „Wychowanie w Rodzinie”, Wrocław–Jelenia Góra 2013, t. VII, s. 259-291.

⁶¹ „Głos Pokucia” 1938, nr 18, s. 1.

⁶² W istocie były to zorganizowane kursy, które dopiero w roku szkolnym 1935/1936 decyzją kuratorium zostały przemianowane na szkołę zawodową. Vide: „Głos Pokucia” 1938, nr 18, s. 1.

⁶³ Maria Bobin – żona Jana Bobina – nauczyciela historii w gimnazjum im. Króla Kazimierza Jagiellończyka w Kołomyi, prezesa Pokuckiego Związku Prasowego.

była bardzo gorliwa i żywa, objęła wszystkie warstwy i stany kobiet i wydała dla Organizacji hojny plon. Ponadto zorganizowano kilka odczytów i akademii patriotycznych. 5 maja 1934 roku w Sali Związku Strzeleckiego urządzono akademię 3-ego Maja, z której dochód przeznaczono na odnowienie kościoła farnego. Plany na kolejne miesiące obejmowały utworzenie nowych oddziałów w powiecie, zorganizowanie półkolonii dla biednych dzieci oraz założenie świetlicy dla bezrobotnych dziewcząt. Prezydium zarządu ZPOK: Przewodnicząca – Maria Matuszczakowa, wiceprzewodnicząca – Jadwiga Boroniowa⁶⁴, sekretarka – Antonina Ostapowiczówna⁶⁵, skarbniczka – Aniela Skotnicka, referentka wychowania polityczno-obywatelskiego – Wanda Musiałowiczowa, referentka finansów – Luiza Rozwodowa⁶⁶, referentka Opieki nad Matką i Dzieckiem – Maria Bobinowa, referentka wytwórczości – Wanda Ohanowiczowa⁶⁷, kierowniczką szkoły zawodowej – Karolina Wołoszczakowa⁶⁸.

Na tle kołomyjskich stowarzyszeń kobiecych wyróżniała się również Organizacja Przynależności Wojskowej Kobiet do Obrony Kraju⁶⁹, którego głównym celem było przygotowanie obywaterek do pełnienia służby pomocniczej na wypadek wojny. Program obejmował wychowanie fizyczne, przeszkolenie fachowe w służbie sanitarnej, łączności, administracyjnej lub oświatowej, a także wyszkolenie ogólnowojskowe. PWK ściśle współpracowało z ZPOK – funkcję przewodniczącej obydwóch zrzeszeń sprawowała Maria Matuszczakowa, komendantką PWK była zaś Olga Glińska. Wytężona praca kołomyjskiego PWK została doceniona przez Zarząd Naczelny PWK na zjeździe w Warszawie. W uznaniu zasług, kołomyjskie działaczki otrzymały sztandar, którego uroczyste poświęcenie odbyło się 30 września 1934 roku w ramach święta Przynależności Wojskowej. Wydarzeniu temu nadano olbrzymią rangę, sam prezydent miasta – Józef Sanojca, który został ojcem chrzestnym sztandaru, pisał o tym następująco: *Jak kiedyś my byli na przodzie wielu innych miast i okolic, tak dziś PWK z Kołomyi zostało wyróżnione jako pierwsze z całej Polski. I dlatego Główna Komenda dała im piękny sztandar. Teraz ma być poświęcenie tego sztandaru. Zatem w następną niedzielę w Kołomyi odbędzie się piękna i wielka uroczystość. Przyjadą na nią z całej Polski. Przyjedzie kilku dygnitarzy wojskowych. Będzie to wielkie święto*⁷⁰. Przebieg tego wydarzenia szeroko relacjonowano na łamach „Tygodnika Pokuckiego Zjednoczenie”. Z artykułu dowiadujemy się, że:

---

⁶⁴ Jadwiga Boroń z d. Czaykowska (1890-1945) – ukończyła liceum ss. Urszulanek w Kołomyi, działaczka społeczna, zaangażowana m.in. w Związku Pracy Obywatelskiej Kobiet w Kołomyi, kołomyjskim kole Przynależności Wojskowej Kobiet Obrony Kraju, od 30 X 1913 r. żona Stanisława Boronia.

⁶⁵ Antonina Ostapowiczówna – członkini kołomyjskiego „Sokoła”.

⁶⁶ Luiza Rozwodowa – osoba bliżej niezidentyfikowana.

⁶⁷ Wanda Ohanowiczowa – osoba bliżej niezidentyfikowana.

⁶⁸ Karolina Wołoszczuk – nauczycielka szkoły powszechnej im. Królowej Jadwigi w Kołomyi. Vide: „Gdzie szum Prutu...” 1999, nr 2, s. 26; „Tygodnik Pokucki Zjednoczenie” 1934, nr 19, s. 2-3.

⁶⁹ W *Sprawozdaniu z 1934 r.* i większości artykułów w kołomyjskiej prasie nazwę organizacji zapisywano skrótem PWK. Vide: *Jednodniówka Organizacji Przynależności Kobiet do Obrony Kraju*, Warszawa 1931.

⁷⁰ „Tygodnik Pokucki Zjednoczenie” 1934, nr 38, s. 1.

Mszę świętą odprawił ks. kapelan Kuśmider, kazanie zaś i poświęcenie sztandaru PWK dokonał ks. dziekan Peciak. Po nabożeństwie przystąpiono do wbijania gwoździ poczem inspektor armii gen. Rommel wręczył uroczystie przy dźwiękach marszu I Brygady poświęcony sztandar pani Glińskiej Oldze komendantce kołomyjskiego oddziału PWK, która sztandar po ucałowaniu go klęcząc przyjęła z rąk inspektora armii⁷¹.

Podsumowanie

Autorka ma świadomość, że artykuł jest jedynie przyczynkiem do pogłębionych badań nad życiem społeczno-kulturalnym przedwojennej Kołomyi, a także historią i działalnością poszczególnych stowarzyszeń. Analiza *Sprawozdań* i czasopism wykazała, że kołomyjskie życie kulturalne i społeczne w latach 1933-1934 zdominowane było przez zrzeszenia realizujące program rządowy. Ich rola była celowo eksponowana przez sprawozdawców, by pozyskać aprobatę warszawskiej centrali. Przedstawicielom tych organizacji przyświecało hasło: „państwo ponad wszystko”, które w praktyce oznaczało podporządkowanie interesu osobistego oraz interesu grup społecznych i politycznych interesowi państwa. Zaprezentowane organizacje kładły szczególny nacisk na równouprawnienie wszystkich grup narodowościowych i etnicznych zamieszkujących teren ich działania. Wspólna i zgodna praca na rzecz państwa polskiego miała zapewnić stabilizację wewnętrzną na obszarach, gdzie ścierały się różne wpływy kulturowe i gdzie do głosu dochodziły ambicje niepodległościowe Ukraińców. Przyjęcie takiej postawy społeczno-politycznej miało szczególne znaczenie właśnie w Kołomyi, znajdującej się na odległych rubieżach II RP. Miasto liczyło wówczas około 33 383 mieszkańców. Według danych statystycznych w mieście dominowała ludność żydowska w liczbie 13 695, następną pod względem liczebności grupą byli Polacy – 10 836, na trzecim miejscu plasowali się Ukraińcy w liczbie 6 372. Dużą społeczność stanowili także Niemcy – 2 284. Najmniejszą grupę stanowili Starorusini – 196 osoby⁷². *Sprawozdania* pokazują również, że jak w każdym mieście, tak i w Kołomyi, która pretendowała do miana ośrodka życia kulturalnego w regionie, ścierały się wpływy piłsudczyków i endeków, a jej mieszkańcy ochoczo przyjmowali propagowane wzorce społeczno-polityczne zrzeszając się w nowopowstałych stowarzyszeniach. Widać wyraźnie, że prowincjonalna Kołomyja dokładała wszelkich starań, by nie pozostawać w tyle kulturalnego peletonu. Kołomyjanin dr Samuel Wagmann⁷³ pisał: *Od dawnych lat zwraca się uwagę na życie umysłowe na prowincji, która przecie stanowi główną masę i siłę państwa i społeczeństwa. Można powiedzieć, że poziom życia umysłowego na prowincji stanowi o jego natężeniu w państwie. Rozumieją to naczelne czynniki państwowe i kulturalne. Nowoczesna technika, radio, rozwój komunikacji, łatwość podróżowania i kontaktu z bibliotekami – stworzyły możliwości rozwoju życia kulturalnego na prowincji,*

---

⁷¹ „Tygodnik Pokucki Zjednoczenie” 1934, nr 41, s. 2.

⁷² DAIFO, f. 2, op. 1, spr. 1819, k. 25. Sprawozdanie statystyczne powiatu kołomyjskiego 1935 r.

⁷³ Samuel Wagmann – profesor gimnazjum męskiego im. Kazimierza Jagiellończyka w Kołomyi, wiceprezes Związku Zawodowego Nauczycieli Szkół Średnich.

których dawniej nie było, które należycie pielęgnowane – mogłyby skutecznie przeciwdziałać martwocie duchowej, cięższej, tak fatalnie na życiu prowincji. Ale na to trzeba ludzi, dobrej woli jednostek, organizacji i zrzeszania się dla celów kulturalnych, trzeba zaufania wzajemnego i współzycia między ludźmi mogącymi coś zdziałać, trzeba opinii publicznej i nastrojonej w tym kierunku, trzeba zerwać z utyskiwaniami, a przede wszystkim potrzeba czynu i inicjatywy⁷⁴. Mnogość i różnorodność stowarzyszeń przedstawionych w artykule pokazuje, że mieszkańcom Kołomyi nie brakowało ni czynu ni inicjatywy.

BIBLIOGRAFIA

Źródła archiwalne

- Державний Архів Івано-Франківської Облaсті (Państwowe Archiwum Obwodu Iwano-Frankiwskiego – DAIFO)
Akta Urzędu Wojewódzkiego w Stanisławowie

Dokumenty publikowane

- *Sprawozdanie Dyrekcji Państwowego Gimnazjum im. Króla Kazimierza Jagiellończyka w Kołomyi za rok szkolny 1927/1928*, Kołomyja 1928.
- *Sprawozdanie Dyrekcji Państwowego Gimnazjum im. Króla Kazimierza Jagiellończyka w Kołomyi za rok szkolny 1931/1932*, Kołomyja 1932.

Prasa

- „Głos Pokucia” 1938.
- „Kurjer Poznański” 1934.
- „Tygodnik Pokucki Zjednoczenie” 1934-1935.

Opracowania

- Brykowski R., *Kołomyja, jej dzieje, zabytki*, Warszawa 1998.
- Czechowski H., *Stanisław Boroń – Dyrektor Państwowego Gimnazjum im. Króla Kazimierza Jagiellończyka w Kołomyi*, „Gdzie szum Prutu...” 1996, nr 2.
- Dunin-Wąsowicz K., *Sanojca Józef*, „Polski Słownik Biograficzny”, Wrocław 1992-1993, t. XXXIV.
- Jarocki B., *Teatrzyk Pana Hotzi’ego*, „Gdzie szum Prutu...” 1996, nr 2.
- *Jednodniówka Organizacji Przysposobienia Kobiet do Obrony Kraju*, Warszawa 1931.
- *Jednodniówka wydana w rocznicę założenia Legionu Młodych w Kołomyi*, Kołomyja 1933.

---

⁷⁴ „Tygodnik Pokucki Zjednoczenie” 1934, nr 2, s. 2.

- *Jednodniówka. W obronie godności i honoru akademickiego*, Kołomyja 1932.
- *Pięćdziesiąt lat Polskiego T-wa Gimnastycznego Sokół w Kołomyi 1885-1935*, Kołomyja 1936.
- Piwowarski W., *Działania Związku Pracy Obywatelskiej Kobiet na rzecz pomocy rodzinie*, „Wychowanie w Rodzinie”, Wrocław–Jelenia Góra 2013, t. VII.
- Sioma M., *Mysł polityczna Legionu Młodych – akademickiego związku pracy dla państwa. Wprowadzenie do tematu*, „Humanities and Social Sciences” 2015, t. 22.
- Skotarczak Z., *Kurtyna w górę*, „Gdzie szum Prutu...” 1996, nr 3.
- Vincenz S., *Na wysokiej połoninie. Barwinkowy wianek*, Warszawa 1983.
- Zakrzewska A., *Związek Strzelecki 1919-1939. Wychowanie obywatelskie młodzieży*, Kraków 2007.

Strony internetowe

- *Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy 1564-1995*,
<http://www.jezuici.krakow.pl/cgi-bin/rjbo?b=enc&q=WITKOWSKI&f=1&p=2>